

Referanser: KR 15/14, NFG 15/14, KR 44.1/14, BM 34/14 og SKR 26/14

Saksdokumenter:

KR 66.1/14 Høringssammendrag til Regler for liturgisk inventar og utstyr

KR 66.2/14 Oversikt over gjeldende regler og nytt forslag til regler for liturgisk inventar og utstyr

Regler for liturgisk inventar og utstyr

Sammendrag

Et forslag til reviderte *Regler for liturgisk inventar og utstyr* legges med dette fram for Kirkemøtet. Forslaget var en del av *Høring om kirkebygg* som fant sted våren 2014. Etter høringen er forslaget justert og behandlet i Nemnd for gudstjenesteliv, i Kirkerådet, i Bispemøtet og sist i Kirkerådet.

I høringen ble det reist 4 hovedspørsmål til det foreslåtte regelverket:

1. Er det inventar eller utstyr som burde vært nevnt i forslaget til regelverk, eller som burde tas ut av det?
2. Bør det åpnes for at lesepult og talerstol kan kombineres i ett inventar?
3. Er dere enige i reglene om kirkerommets hovedalter og andre altere?
4. Er det andre endringer eller kommentarer dere vil gi til forslaget til regler?

Høringen gav bred tilslutning til det reviderte forslaget. Samtidig kom det inn mange kommentarer og endringsforslag som det orienteres nærmere om i saksorienteringen. Bispemøtet gav følgende beskrivelse av hvor store endringene er i forhold til gjeldende regelverk:

Forslaget inneholder en rekke mindre endringer, for en stor del av redaksjonell art, dels med presisering av virkeområder og definisjoner, men også med generelle oppfordringer om å ta hensyn til kvalitet og kulturhistorisk verdi. Av mer substansielle endringer er: 1) Det gis en hovedregel om at en kirke har ett (hoved-) alter, og at dette i nye kirkebygg skal være frittstående. I kirkerom der alteret er plassert langt fra menigheten kan det likevel «innføres et

fremskutt nattverdbord som kirkens sentrale alter». «Det kan også finnes sidealtere til bruk for mindre forsamlinger, bønnestasjoner, ... osv.»; 2) Prekestol og lesepult «kan forenes i ett og samme inventar»; 3) Lysglobe, dåpslys, påskelys eller Kristuslys, tas inn i omtalen om bruken av lys; 4) tilsvarende omtales bruk av prosesjonskors og prosesjonslys.

Deretter gav Bispemøtet følgende *læremessige* uttalelse om det fremlagte forslaget: Liturgisk inventar og utstyr må vurderes teologisk ut fra sin funksjon med å fremme menighetens samling om Ord og sakrament i gudstjenester og kirkelige handlinger, og i andre typer samlinger i kirken, blant annet med trosopplæringsformål. Endringer i bruk av liturgisk inventar viser seg ofte å være resultat av innflytelse fra andre kirkesamfunns tradisjoner, som bruk av lysglober og sidealtre. Om man kan tenke at slike liturgiske elementer isolert sett ikke inngår i en luthersk evangelieforkynnelse og sakramentsforvaltning, så vil de likevel kunne berike menighetens tilbedelse og bønn, og dermed styrke gudstjenestens sakrifisielle dimensjon. Dermed vil de også understøtte menighetens samling om ord og sakrament. Det er ikke grunn til å si at de foreslåtte reglendingene vil være strid med en evangelisk-luthersk lære. (BM sak 34/14)

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet vedtar det fremlagte forslaget til *Regler for liturgisk inventar og utstyr*
2. Regelverk til vedtak:

Regler for liturgisk inventar og utstyr

Kap. 1 Almennelige bestemmelser

§ 1 Formål

Kirkerommet med sitt inventar og utstyr skal tjene til Guds ære og fremme menighetens gudstjenestelige liv.

Formålet med reglene er å bestemme hva som er nødvendig liturgisk inventar og utstyr i en kirke, og hva som kan komme i tillegg til dette. Reglene gir også bestemmelser om utforming, godkjenning, bruk og forvaring av inventar og utstyr.

§ 2 Virkeområde

Retningslinjene gjelder

- 1) Kirker og kapell som er godkjent i medhold av Kirkeloven § 21 fjerde ledd og er vigslet til kirke.
- 2) Den kirkelige bruk av forsamlingslokaler og kapeller som ikke er vigslet til kirke, men som benyttes som kirkelokaler (jf. Tjenesteordning for biskoper § 13 annet ledd og Tjenesteordning for proster § 7 j).

§ 3 Definisjon

Inventar:

Gjenstander som har sin permanente plassering i kirkerommet, enten det er fast montert eller

løst. Kirkeklokker er å regne som inventar i dette regelverket.

Utstyr:

Gjenstander som brukes regelmessig i kirkerommet, men som ikke er permanent plassert der.

§ 4 Generelle bestemmelser

Kirken kan ta all kunst, alle kunstformer og alle kunstuttrykk i bruk i kirkerommet med dets liturgiske inventar og utstyr, så sant det tjener det kristne budskap og lar kirkerommets særlige egenart komme til utfoldelse.

Håndverk, materialer og utforming av liturgisk inventar og utstyr skal være av høy kvalitet.

Innredningen av kirkerommet skal fremme fleksibel praksis og det bør derfor vises tilbakeholdenhet med å bolte inventar fast i gulvet.

Det skal tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer.

Kap. 2 Liturgisk inventar

§ 5 Alter

En kirke skal ha ett hovedalter. Alteret bør ha en slik tyngde og verdighet at det fremstår som kirkerommets samlende midtpunkt, også når rommet ikke er i bruk.

Hovedalteret er et permanent inventar i kirkerommet og skal ikke fjernes, flyttes eller tildekkes.

I kirkerom der alteret er plassert langt fra menigheten, kan det innføres et frittstående alter som kirkerommets sentralalter. Det frittstående alteret skal ha sin permanente plass i kirkerommet eller annet sted i kirkebygget når det ikke er i bruk. Det kan også finnes sidealtere til bruk for mindre forsamlinger. Disse kan også anvendes som bønnestasjoner under gudstjenesten og når kirkerommet er åpent for besøkende til meditasjon og bønn.

Når nye kirker bygges, skal alteret være frittstående. Alteret bør stå så langt ut fra bakveggen at liturgen kan forrette vendt mot menigheten, og at menigheten lett kan passere når ofringen skjer ved gang rundt alteret.

§ 6 Alterring

En alterring/alterskranke skal inngå i en kirke. Den består av knefall og støtteskranke og kan være fast eller flyttbar.

§ 7 Døpefont

Døpefonten er et permanent inventar i kirkerommet og skal være plassert lett synlig for menigheten, fortrinnsvis i kirkeskipet. I nye kirkebygg bør det sikres god plass rundt døpefonten. Den skal være utformet slik at den i bruk gir en vanddybde på minst 5 cm.

Når det bygges nye kirker, kan menigheten også søke om å tilrettelegge for dåp ved neddykking.

§ 8 Prekestol og lesepult

Prekestol og lesepult skal være slik plassert at forkynnelsen og lesningene høres overalt i kirkerommet og slik at predikant og tekstleser så vidt mulig kan sees av alle. Bokbrettet på prekestolen og lesepulten bør kunne reguleres i høyden. Prekestol og lesepult kan forenes i ett og samme inventar. Det bør fortrinnsvis ha fast plassering.

§ 9 Orgel

Pipeorgelet er kirkens tradisjonelle hovedinstrument. Orgelet skal understøtte og hjelpe menighet og sangkor i tilbedelse, forkynnelse og sang. Orgelet og andre instrumenter har også selvstendige musikalske funksjoner, både i og utenom gudstjenesten.

Orgelets plassering og utforming avklares i et nært samarbeid mellom orgelbygger, den orgelsakkyndige konsulent og arkitekten. I nye kirker bør orgelets plassering være slik at kirkemusikeren kan lede et sangkor fra sin plass ved orgelet.

§ 10 Kirkeklokker

Kirker/kapell og andre kirkelige bygg eller rom hvor det regelmessig holdes gudstjeneste og utføres kirkelige handlinger, skal ha en eller flere kirkeklokker. Kirkeklokker plasseres enten i kirketårnet eller i et eget utvendig rom, men slik at lyden fra klokkene også kan høres naturlig inne i kirkerommet.

Kirkeklokkene trenger en klangkasse for å komme til rette som instrument. Hensynet til håndringing skal ivaretas. Antall og størrelse bør tilpasses kirkens størrelse og de geografiske forhold i kirkens nærhet. I alminnelighet anbefales flere klokker. Store klokker er å foretrekke.

Bruk av kirkens klokker fastsettes i egne retningslinjer.

§ 11 Egne stoler

Egne stoler for liturg og medliturger skal finnes i alterområdet. Liturgens stol bør plasseres slik at liturgen er godt synlig for menigheten og medliturgene. Det skal også være stoler til bruk ved vigsel. I domkirker skal det være en egen bispestol. Det bør velges stoler som er tilpasset kirkens øvrige inventar.

Kap. 3 Liturgisk utstyr

§ 12 Nattverdutstyr

Til alterutstyret hører kalk og disk, vinkanne og brødeske, enkeltkalker, lys og eventuelt krusifiks. Disse bør så vidt mulig være innbyrdes avstemt i utforming og materialbruk og passe sammen med kirkens øvrige utstyr.

Når en ny kalk anskaffes, skal den utformes slik at en både kan drikke og helle av den.

En nisje i veggen, eller et sidebord kan tas i bruk til oppbevaring av alterutstyret før og etter nattverdhandlingen.

§ 13 Lys

Alterlysene skal være hvite, levende lys. På et lite alter bør lys og staker ikke være for høye, særlig dersom liturgen forretter bak alterbordet. Det bør fortrinnsvis brukes staker beregnet for ett lys.

En lysglobe, eller en annen form for lystenningssted med et Kristuslys sentralt plassert, kan inngå i kirkerommet. Hensynet til brannfare skal ivaretas.

Et påskelys kan fra påskenatt/1. påskedag til Kristi himmelfartsdag stå i egen stake ved siden av alterbordet. Resten av kirkeåret vil lyset normalt være plassert ved døpefonten.

Til dåpslys skal det være en lysholder som disse kan plasseres i, jf. Alminnelige bestemmelser for Ordning for hovedgudstjeneste pkt 46-49.

§ 14 Prosesjonskors og prosesjonslys

Et prosesjonskors og eventuelt to prosesjonslys kan tas i bruk under gudstjenesten. Prosesjonskorset plasseres normalt ved alteret i egnet fot. Prosesjonslysene plasseres enten ved alteret eller ved lesepulten ut fra den liturgiske bruken på stedet.

§ 15 Tekstiler

Tekstiler på alter, prekestol og lesepult avstemmes i farger og formgivning til hverandre og til hele alterområdet, og til messehaglens som hører til kirkehuset. Tekstilene bør følge de liturgiske farger eller være kirkeårsnøytrale. Dersom alterduk brukes, skal den være hvit.

Kalkklede og servietter som brukes ved nattverd og dåp bør være av bomull eller lin.

Kap. 4 Øvrig liturgisk utstyr til en kirke

I hver kirke vil det i tillegg vanligvis være behov for:

§ 16 Liturgiske klær

Alba, stolaer i fire liturgiske farger, messehagler, fortrinnsvis hvit og grønn og hvite kapper for ansatte og frivillige medarbeidere ut fra behov ved gudstjenester og andre tjenester.

Kappe til bruk på kirkegård/gravlund ved gravferd.
Hvite kapper til konfirmanter.

§ 17 Utstyr til bruk ved takkoffer

Nødvendig utstyr til innsamling av takkoffer.

§ 18 Bøker

Tre bibler og tekstbøker og tre sett av de liturgiske bøker (for liturg, kirkemusiker, og sakristi). Et tilstrekkelig antall salmebøker til bruk for menigheten og koralbøker og liturgisk musikk for kirkemusikeren.

§ 19 AV-utstyr

Dersom AV-utstyr inngår i kirkerommet, skal det integreres på en best mulig måte i kirkerommet. Når det benyttes, bør det ikke dekke til kunstnerisk utsmykning/altertavle eller ta oppmerksomheten bort fra alterstedet.

Kap. 5 Oppbevaring

§ 20 Et godt bevaringsmiljø.

Gammelt og nytt kirkelig inventar og utstyr skal sikres et godt bevaringsmiljø. Vedlikehold av gjenstander fra før 1850 skal konsulteres med Riksantikvaren. Gjenstander fra 1537 og tidligere anses som automatisk fredet, og vedlikehold/konservering av disse skal godkjennes av Riksantikvaren. Også yngre gjenstander kan ha stor lokal- og kulturhistorisk verdi i dag og i fremtiden, og skal forvaltes ansvarlig.

§ 21 Tekstiler

De liturgiske klær oppbevares i egnede skap. Messehaglne skal henges opp på spesialhengere av tilstrekkelig bredde eller legges i skuffer med tilstrekkelig bredde og dybde.

Liturgiske tekstiler må ikke utsettes for lys, støv eller endringer i luftfuktighet.

§ 22 Verdigjenstander

Sølvgjenstander og annet kostbart utstyr skal oppbevares brann- og tyverisikkert.

Kap. 6 Godkjenning

§ 23 Nytt inventar og utstyr

Alt nytt inventar og utstyr skal på forhånd være godkjent av biskopen, for fredede og listeførte kirker skjer det etter uttalelse fra Riksantikvaren. Dette gjelder også for gaver, prøveinstallasjoner og midlertidige installasjoner i kirkerommet, dersom slike ikke inngår i et arrangement. I så fall kommer Regler for bruk av kirkene til anvendelse.

§ 24 Prostens myndighet

Prosten godkjenner omfanget av inventar og utstyr til lokaler som er innviet til kirkelig bruk.

§ 25 Biskopens myndighet

Inventar og utstyr må ikke fjernes eller avhendes uten samtykke fra biskopen, jf. kirkeoven § 18. Dette gjelder også midlertidig fjerning av inventar og utstyr.

§ 26 Menighetsrådets myndighet

Menighetsrådet avgjør om gjenstander som *kan*, men som ikke *må* være i et kirkerom, skal inngå som inventar eller utstyr. Menighetsrådet godkjenner om inventar midlertidig kan flyttes ut av kirkerommet. Også bestemmelser i kulturminneloven kan sette grenser for dette.

§ 27 Kulturhistoriske verdier

Ved restaurering og ombygging skal det tas tilbørlig hensyn til de kulturhistoriske verdier som kirkebygget og dets inventar og utstyr representerer, jf. kirkeloven § 21 fjerde ledd.

Kap 7 Dokumentasjon

§ 28 Nasjonalt register

Menighetsrådet har ansvar for at alt permanent og midlertidig kirkelig inventar og utstyr registreres i et nasjonalt register. Ved visitas og prostebesøk gis det rapport om registreringen.

§ 29 Endringer, reparasjoner m.v.

Endringer, større reparasjoner o. l. av gjenstandene skal registreres. Både ved anskaffelse, endring og avhending eller kassasjon skal tillatelsen (med dato) fra vedkommende myndighet noteres. Dette gjelder også midlertidige avhendelser.

Saksorientering

Bakgrunn

De nåværende retningslinjene ble fastsatt ved kongelig resolusjon 26. oktober 1990 i medhold av Grunnlovens § 16. I Kirkeloven fra 1996 ble det fastsatt at det er Kirkemøtet som «gir regler for kirkens inventar og utstyr» (§ 24, ledd d).

Det er flere grunner til at de gjeldende retningslinjene fra 1990 trenger en revisjon:

I mange kirker ble det på 1990-tallet innført nytt liturgisk inventar og utstyr som lysglobe, dåpslys, sidealter mm. Dette ble fanget opp i arbeidet med gudstjenestereformen. I den nye gudstjenesteordningen ble det også mulig å ta i bruk andre liturgiske elementer som påskelys, sidebord til nattverdutstyr, prosesjonskors og prosesjonslys, fremskutt alter og prosjektorskjerm. Ved bruk av dåpslys er det forordnet en lysholder til disse. Alt dette er beskrevet i rubrikkene i de nye gudstjenesteordningene, i Alminnelige bestemmelser for dåp og for hovedgudstjeneste og i veiledningene i den nye gudstjenesteboken. Det er derfor nødvendig å ajourføre regelverket for liturgisk inventar og utstyr i samsvar med Gudstjenestereformen fra 2011.

Kirkebyggene har i sin utforming og med sitt inventar og utstyr som primærformål å fremme menighetens samling om Ord og sakrament i gudstjenester og kirkelige handlinger. Samtidig brukes kirkerommet også til andre samlinger. I de senere år har vi sett en klar økning både i antall kirkekonserter og i omfanget av det trosopplæringsarbeidet som legges til kirkebygget, blant annet med Lys Våken og Tårnagenter.

Dessuten holder man i flere bykirker og pilegrimskirker kirkerommet mer åpent for besøkende utenom gudstjenestetidene. Dette er det tatt hensyn til i det nye forslaget til Regler for liturgisk inventar og utstyr. I enkelte bykirker er det i løpet av en uke flere som oppsøker kirkerommet for privat meditasjon, bønn og lystenning, enn som deltar på gudstjenester. Også ved ulykker og katastrofer er det blitt vanlig å holde kirkerommet åpent for sørgende. Alt dette krever en ny gjennomtenkning av den betydning kirkerommet har, og av hva som bør stå permanent i kirkerommet og hva som kan flyttes for å gi fleksibilitet og bevegelsesmulighet i kirkerommet.

Permanent - eller midlertidig inventar?

I denne sammenheng må en også tenke gjennom hva som ikke omfattes av fleksibilitet. Er det noe i kirkerommet som ikke kan/skal flyttes på? Og hvilket inventar og utstyr *må* være i et kirkerom, og hva er valgfritt? Dette ble tematisert i høringen.

Tradisjonelt har alle kirker alter, alterring, prekestol, døpefont, orgel og kirkeklokker og etter 1977 også en lesepult. I det nye forslaget brukes ordet «permanent inventar» i stedet for «fast inventar». Poenget med «fast inventar» er ikke at det er boltet fast i gulv eller vegg, men at det hører med til det inventaret som ikke flyttes rundt, men inngår permanent i kirkebygget.

Da Kirkemøtet i 2005 behandlet Kulturmelding for Den norske kirke, ble Kirkerådet bedt om å komme tilbake med en revisjon av reglene for liturgisk inventar og utstyr (sak KM 7/05). Kirkemøtet uttalte her: «I denne forbindelse bør det vurderes hvor avgjørelsesmyndighet for varige og midlertidige verk og installasjoner skal ligge» (vedtakspunkt 11). I kirkebygghøringen våren 2014 ble det ikke fremmet forslag om å endre avgjørelsesmyndigheten for *fast* inventar. Når det gjelder «midlertidige verk og installasjoner», ble dette knyttet til tidsbegrensede arrangement som prest eller menighetsråd etter gjeldende bestemmelser har ansvar for. Dette har ført til at midlertidige installasjoner ikke er omtalt i forslaget til Regler for liturgisk inventar og utstyr, men derimot i forslaget til Regler for bruk av kirkene, hvor det i § 5, tredje ledd er foreslått følgende formulering: «Menighetsrådet kan plassere midlertidige installasjoner i kirkerommet i forbindelse med arrangementer nevnt i § 5 første ledd.»

I gudstjenestelivet ser vi en tendens til en *redusert* bruk av tradisjonelt permanent inventar som prekestol og alterring. At flere menigheter lar nattverdutdelingen skje nede i kirkerommet kan være en god løsning for kirker der koret ikke er tilgjengelig for rullestolbrukere og folk som er dårlig til beins. Likevel vil en alterring eller alterskranke fortsatt være et viktig element i kirkerommet, både til nattverdutdeling, konfirmasjon, vigsel, forbønn og vigsling til tjeneste og til skriftemål. En alterring/alterskranke kan imidlertid utformes på ulike måter ved f.eks. å være helt eller delvis åpen foran eller på sidene, og å være flyttbar.

I forbindelse med nybygg av kirker har det vært reist spørsmål om en kan forene prekestol og lesepult i ett inventarstykke. Det er foreslått å åpne for denne mulighet, når et slikt felles sted for skriftlesninger og preken inngår som permanent inventar. Sammen med alteret vil dette inventaret synliggjøre at kirkerommet er et sted for samlingen om *Ord og sakrament*.

Andre spørsmål

Den lutherske kirkes glede over å ta i bruk salmesang, musikk, visuelle kunstformer og arkitektur i gudstjenestelivet, gir også rom for orgel og korsang, kirkeklokker, alterutsmykning og andre kunstuttrykk. Også disse kunstformene bidrar til å gi kirkerommet identitet og atmosfære.

Det er foreslått å endre gjeldende bestemmelse om at flere små klokker er å foretrekke framfor få og store klokker til det motsatte. Grunnen til dette er at store klokker har en mildere og dypere klang enn små klokker. Erfaringer med støyproblemer er ofte knyttet til små klokker.

I kirkens inventar og utstyr ligger det store kulturhistoriske verdier som betyr mye for både lokal og nasjonal identitet. Å ta vare på disse religiøse og kulturelle verdiene ble i høringen foreslått tatt inn i regelverket. Det er også viktig å sikre en god registrering av kirkelig inventar og utstyr. Det vises i den forbindelse til *Rundskriv nr. P-2/2010* fra Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet 22. april 2010 (pkt. 8.8 i Lovsamling for Den norske kirke: *Forvaltning og registrering av kirkeinventar*). Her heter det: «Menighetsrådet fører fortegnelse over inventar og utstyr i soknets kirker.» Hvis en ikke fører inventarbok, skal dette legges i en database. Kirkerådet fastsetter nærmere hvordan dette skal føres.

I forsikring skilles det ikke mellom permanent inventar og løst utstyr (løsøre). Derimot skilles det mellom selve 1) kirkebygningen og 2) permanent inventar og løst utstyr. Fastmonterte kirkebenker regnes som bygning, mens prekestol, alterring, orgel/orgelfasade og altertavle regnes som inventar (jf. *Forsikringsvilkår for kirkebygg, KA Kirkebygg og knif Trygghet 1.1.2014, pkt 3.1.2*). Avtalen gjelder kun for kirker etter kirkeloven § 17 og ikke for forsamlingslokaler til kirkelig bruk.

Til hovedspørsmålene i høringen

De aller fleste høringsinstansene har svart på høringens fire hovedspørsmål om liturgisk inventar og utstyr, ofte kortfattet. Svært mange mener at høringsforslaget til *Regler om liturgisk inventar og utstyr* er et dekkende regelverk og slutter seg til forslaget slik det foreligger. Flere fremhever det som positivt at det tas hensyn til nye liturgiske elementer og annet utstyr som er innført i kirkene i nyere tid og at retningslinjene er tilpasset gudstjenestereformen og nye aktiviteter som trosopplæringen. Forslaget oppfattes heller ikke som en radikal endring av gjeldende regelverk.

Mange høringsinstanser har ulike tilleggsforslag til flere av paragrafene, eller vil endre noen formuleringer og gjøre dem mer presise. Noen høringsinstanser mener imidlertid at regelverket er for detaljert og rigid og at det er ønskelig med lokal avgjørelsesmyndighet [...] og at reglene bør omgjøres til anbefalinger.

En rekke fellestråd påpeker at «Regelverket bør tydeliggjøre at kirkelig fellestråds forvaltningsansvar for kirkebygget også inkluderer det overordnede ansvar for anskaffelse og avhendelse av inventar i kirkebygget». I høringen ble det ikke utredet endringer i myndighetsforholdet mellom fellestråd og menighetsråd. En slik endring vil først kunne behandles i forbindelse med kommende endringer i Kirkeloven.

I det følgende gis en kortfattet kommentar til de tre første hovedspørsmålene til denne saken:

Høringsspørsmål 1: Er det inventar eller utstyr som burde vært nevnt i forslaget til regelverk, eller som burde tas ut av det?

Av *inventar* etterlyses altertavle/altersmykke og brudestoler. Av *utstyr* etterlyses koralbøker og annen liturgisk musikk, utstyr til røkelse, liturgiske klær til andre vigslende grupper enn prester og regler for bruk av blomster. Av dette er det kun bruk av blomster og utstyr til røkelse som ikke er omtalt i forslaget. Noen bestemmelser er blitt forenklet eller endret fra «skal» til «bør».

Høringsspørsmål 2: Bør det åpnes for at lesepult og talerstol kan kombineres i ett inventar?

Et overveldende flertall av høringsinstansene svarer ja på muligheten til å kunne kombinere lesepult og prekestol. En høringsinstans begrunner dette med at «Gudstjenestereforma inneber at ordet sin plass i gudstjenesta ikkje er avgrensa til preikestolen, men omfattar lesepult, evangelieprosesjon og preikestol. Difor kan det opnast for at lesepult og preikestol kan vera eitt inventar, så lenge dette møbelet oppfyller funksjonen til begge på ein god måte.»

Noen høringsinstanser mener derimot at preikestolen har en selvfølgelig plass i et luthersk kirkerom og påpeker at «Lesepulten er oftest et mobilt inventar. Om en

kombinasjon av prekestol og lesepult blir innført som en mulighet, kan en risikere at hele inventaret stues bort og ikke blir i bruk. De vil derfor ikke støtte tanken om å kombinere disse to inventarene i ett.»

Flere høringsinstanser støtter tanken om et permanent *Ordets sted* i kirkerommet. Da *Nemnd for gudstjenesteliv* behandlet saken i august 2014, ble følgende formulering foreslått: «Det bør fortrinnsvis ha fast plassering». Dette er tatt inn i forslaget til Kirkemøtet.

Hørings spørsmål 3: Er dere enige i reglene om kirkerommets hovedalter og andre altere?

Denne paragrafen gav svært mange høringsinstanser utførlige kommentarer til. Selv om flertallet sluttet seg til den foreslåtte formuleringen om alter i § 5, påpeker flere at formuleringene var uklare og de foreslo andre formuleringer. Etter behandling i Nemnd for gudstjenesteliv og i Kirkerådet er denne viktige paragrafen omarbeidet på flere punkter.

Det synes *ikke* å være noen uenighet blant høringsinstansene om at en kan ha ulike «sidealtere», når disse brukes til «mindre forsamlinger, bønnestasjoner under gudstjenesten og når kirkerommet er åpent for besøkende til meditasjon og bønn», slik forslaget lyder.

Et hovedspørsmål er imidlertid: Hva er «hovedalteret» når en setter inn «et fremskutt alter» i en kirke som allerede har et hovedalter som ofte er fast montert til en altertavle? Grunnen til at en i flere kirker har satt inn et *fremskutt alter* er at det opprinnelige alteret er plassert langt fra menigheten, og/eller at en ønsker at presten skal stå bak alteret under nattverdliturgien, hele tiden vendt mot menigheten (lat. *versus populum*)» og altså ikke skal stå fremfor alteret, vekselvis vendt mot øst (lat. *ad orientem*) i menighetens bønner til Gud og vendt mot menigheten når disse tiltales. I den nye gudstjenesteboken er dette spørsmålet belyst i kapittel 6, og begge bønneretningene er mulige.

I slike tilfelle synes det å være enighet om at det er det alteret som nattverdliturgien ledes fra, som er *hovedalteret*. Grunnen til det er at «alteret er Herrens nattverdbord». For en utdypende redegjørelse om dette hovedspørsmålet (§ 5) og drøftelse av andre endringsforslag til de ulike paragrafene, vises det til vedlegget med hørings sammendrag.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Forslaget til reviderte Regler om liturgisk inventar og utstyr medfører ikke vesentlige utgifter til anskaffelse av inventar og utstyr sammenliknet med gjeldende regelverk. Det kan eventuelt ligge en liten besparelse i at prekestol og lesepult kan slås sammen i ett inventar (§ 8) og en liten merutgift i at hensynet til håndringing skal ivaretas, først og fremst når dette skal gjennomføres i kirker med svært gammelt utstyr for automatisk ringing. At det i bestemmelsene om utstyr som det *vanligvis* vil være *behov for* er tatt inn en presisering om «koralbøker og liturgisk musikk til kirkemusiker», så er dette antakelig gjennomført i svært mange kirker allerede.

Det er heller ikke lagt inn andre godkjenningsrutiner i forslaget enn i gjeldende regelverk.
